

**ЦІННІСНО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ
ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Ціннісні та змістові аспекти формування інклюзивного освітнього середовища	7
1.2. Інклюзивне освітнього середовище та його зміст.....	9
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	15
2.1. Загальні засади інклюзивного освітнього процесу та архітектурна доступність.....	15
2.2. Психологічна підтримка та соціальний супровід здобувачів освіти зх інвалідністю.....	18
2.3. Фізично-спортивна підтримка та перспективи розвитку інклюзивного освітнього середовища.....	22
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми. Нині, трансформація національної системи освіти України, перебуває на важливому етапі з точки зору завершення започаткованих організаційно-педагогічних та інституційних перетворень. Одним з-поміж низки напрямів розбудови сучасної освіти є формування інклюзивного освітнього простору, що передбачає створення та підтримку такого педагогічного середовища, де кожен суб'єкт освітньої взаємодії, незалежно від його здібностей, потреб або характеристик, має можливість отримати якісну освіту та успішно взаємодіяти у соціальному просторі. Основною ідеєю інклюзивної освіти є визнання та повага до різноманітності усіх учасників освітнього процесу та забезпечення їм рівних можливостей для навчання та розвитку [16, с. 445].

Сучасна освіта в Україні стоїть перед завданням забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх студентів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Інклюзивне освітнє середовище є важливим компонентом цього процесу, адже спрямоване на підтримку студентів з особливими освітніми потребами, сприяючи їхній повній соціалізації та академічному розвитку. Згідно з міжнародними стандартами, визначеними Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, інклюзія є основою для побудови справедливого суспільства, де кожен має рівні можливості для реалізації свого потенціалу.

У закладах вищої освіти створення інклюзивного середовища вимагає комплексного підходу, який охоплює адаптацію навчальних програм, фізичної інфраструктури, а також формування відповідної культури серед студентів і викладачів. Такий підхід сприяє не лише розвитку особистості студента, але й покращенню якості освіти загалом [5, с. 204].

Серед основних принципів побудови інклюзивного освітнього простору важливе значення становлять: різноманіття, що передбачає врахування різних потреб та характеристик здобувачів освіти, таких як здібності, інвалідність, етнічна приналежність тощо; рівні можливості, що

дає змогу забезпечити рівні можливості для навчання та участі у всіх аспектах освітнього процесу; гнучкість, що передбачає адаптацію навчального процесу та середовища до потреб конкретного здобувача освіти; взаємодія та соціальна інтеграція, що вимагає створення умов для взаємодії між здобувачами освіти з різними потребами та сприяння їх соціальній інтеграції; професійний розвиток викладачів, що потребує уваги до підготовки та підтримка педагогічного складу для роботи в інклюзивному середовищі; співпраця з батьками, що передбачає взаємодію з батьками та опікунами здобувачів освіти для спільної підтримки навчання та розвитку студента з інвалідністю.

Наукова розробленість теми. Проблема розвитку інклюзивного освітнього середовища привертала увагу багатьох дослідників. У наукових роботах проблему залучення осіб з особливими потребами до навчання в освітніх закладах досліджували О. Бацман, О. Безпалько, Ю. Богінська, Г. Давиденко, О. Караман, Н. Мякушко та ін. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як Т. Давидова, О. Сухомлинська, С. Томас, підтверджують ефективність інклюзивного навчання за умов правильної організації процесу та створення комфортного середовища. Водночас тема розвитку та удосконалення освітнього середовища для осіб з інвалідністю потребує подальшого опрацювання з огляду на нові виклики та потреби сучасного суспільства.

Метою роботи є аналіз ціннісно-теоретичних, змістових та організаційно-педагогічних засад реалізації освітнього процесу для здобувачів освіти з інвалідністю, у тому числі ветеранів війни (на прикладі Полтавського інституту економіки і права).

Для досягнення поставленої мети, окреслено ряд основних **завдань**:

- 1) окреслити теоретико-методологічні засади дослідження;
- 2) розкрити зміст інклюзивної освіти та інклюзивного освітнього середовища;

3) проаналізувати напрями та особливості розвитку інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти;

4) окреслити перспективи розвитку інклюзивного освітнього середовища;

Об'єкт дослідження – інклюзивне освітнє середовище.

Предмет дослідження – розвиток інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти на прикладі Полтавського інституту економіки і права.

Методи дослідження. Дослідження проводилося згідно з методологією системного підходу до вивчення інклюзивного освітнього середовища. Це такі методи як аналіз, синтез, індукція, дедукція, опис, узагальнення, діалектичний метод пізнання; використовувалися методи порівняльного аналізу для забезпечення достовірності висновків та рекомендацій; графічні та табличні – для наочного відображення результатів дослідження; абстрактно-логічний – у формуванні мети та завдань дослідження. Крім того, застосовувався системний підхід, групування та порівняння.

Наукова новизна дослідження одержаних результатів полягають у тому, що системно розкрито зміст інклюзивної освіти та інклюзивного освітнього середовища у Полтавському інституті економіки і права; проаналізовано напрями та особливості розвитку інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти; обґрунтовано напрями удосконалення інклюзивного освітнього середовища у закладі вищої освіти; окреслено перспективи розвитку інклюзивного освітнього середовища;

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у перспективі подальших розробок щодо розвитку інклюзивного освітнього середовища в умовах закладу вищої освіти. Базові теоретико-емпіричні положення і сформульовані на їх основі висновки можуть бути використані у процесі фахової підготовки та професійної діяльності психологів, соціальних педагогів, викладачів закладів вищої освіти, з метою розробки рекомендацій для оптимізації та гуманізації роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися й одержали позитивну оцінку на V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 2023 р.) та VII Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу» (м. Полтава, 2023 р.).

Структура та обсяг роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст конкурсної роботи викладено на 30 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Ціннісні та змістові аспекти формування інклюзивного освітнього середовища

Інклюзивне освітнє середовище визначається як система освітніх умов, яка забезпечує доступ до навчання, інтеграцію та підтримку студентів з особливими освітніми потребами у закладах освіти. Це середовище має бути пристосоване до різноманітних фізичних, когнітивних, соціальних та емоційних потреб студентів. Науковці зазначають, що інклюзія базується на ідеях рівності, толерантності та взаємної підтримки. Зміст інклюзивного середовища включає кілька ключових аспектів:

1. Фізична доступність: забезпечення архітектурної безбар'єрності приміщень, оснащення навчальних аудиторій спеціалізованим обладнанням (пандуси, ліфти, тактильні покажчики).

2. Академічна адаптація: розробка індивідуальних навчальних планів, доступ до навчальних матеріалів альтернативними форматами (аудіокниги, тексти шрифтом Брайля).

3. Психологічна підтримка: створення позитивного емоційного клімату, забезпечення супроводу психологів, тьюторів або наставників.

4. Культурна інклюзія: формування культури толерантності серед студентів і викладачів, організація спільних заходів, спрямованих на підтримку рівності та поваги до різноманітності [2, с. 43].

Дослідження підтверджують, що інклюзія сприяє підвищенню академічних досягнень не лише студентів з особливими потребами, але й їхніх одногрупників завдяки кращій взаємодії та співпраці в групах. Водночас, українські дослідники, такі як О. Сухомлинська, наголошують, що інклюзивна освіта є не лише можливістю для розвитку студентів, але й викликом для закладів освіти, які мають забезпечити необхідну інфраструктуру та педагогічну підготовку.

Інклюзивне освітнє середовище є важливим компонентом сучасної освіти, яке має забезпечувати доступність, рівність можливостей та

підтримку для студентів з різноманітними освітніми потребами. Для досягнення цих цілей середовище має відповідати певним ознакам і критеріям, які забезпечують ефективність його функціонування.

1. Фізична доступність. Однією з ключових ознак інклюзивного середовища є фізична доступність інфраструктури. Це передбачає наявність таких елементів: архітектурна безбар'єрність (пандуси, ліфти, широкі дверні отвори); тактильні покажчики та спеціальні вказівники для людей з вадами зору; адаптовані санітарні вузли, місця для пересування на візках; сучасне обладнання, що сприяє інтерактивному навчанню (підсилювачі звуку, мультимедійні пристрої).

2. Академічна доступність. Інклюзивне середовище забезпечує рівний доступ до знань через адаптацію навчального процесу: індивідуалізація навчальних планів, що враховують потреби студентів із вадами зору, слуху або іншими фізичними чи психічними особливостями; доступ до навчальних матеріалів у різних форматах (аудіо, шрифт Брайля, електронні версії); використання гнучких методів оцінювання знань, які не дискримінують студентів за їхніми можливостями [6, с. 238].

3. Психологічна підтримка. ІОС має бути зосередженим на створенні сприятливого психологічного клімату, який дозволяє студентам почуватися комфортно і впевнено. До критеріїв психологічної підтримки належать: робота з кваліфікованими психологами, які допомагають студентам долати труднощі; індивідуальний супровід студентів тьюторами або наставниками; навчання викладачів методикам підтримки студентів з особливими потребами.

4. Толерантність і рівність. Середовище має сприяти вихованню культури взаємоповаги та прийняття серед усіх учасників освітнього процесу: інтеграція студентів з різними потребами у навчальні групи; проведення тренінгів та заходів з формування толерантності серед викладачів та студентів; забезпечення рівності прав та можливостей незалежно від статі, національності, фізичних чи ментальних особливостей.

5. Соціальна інтеграція. ІОС сприяє соціалізації студентів і допомагає їм адаптуватися до суспільного життя: організація спільних заходів (конференцій, семінарів, культурних подій), які включають усіх студентів; підтримка комунікації між студентами через групові проєкти та інші форми співпраці; створення умов для розвитку соціальних навичок.

6. Гнучкість і інноваційність. Заклади освіти повинні бути відкритими до змін та адаптації своїх підходів: впровадження інноваційних освітніх технологій (онлайн-курси, інтерактивні програми); регулярне вдосконалення інфраструктури та методичних матеріалів; постійна підготовка кадрів до роботи в інклюзивному середовищі [10, с. 66].

7. Контроль і моніторинг якості. Ефективне ІОС передбачає систематичний аналіз результатів його впровадження: оцінювання задоволеності студентів та їхніх батьків; аналіз досягнень студентів із використанням адаптованих критеріїв; регулярне оновлення нормативно-правової бази та освітніх стандартів.

1.2. Інклюзивне освітнього середовище та його зміст

Аналіз педагогічних, психологічних та філософсько-теоретичних джерел свідчить про неухильне зростання наукового інтересу до дослідження проблеми виникнення визначення «інклюзивне освітнє середовище». На основі аналізу семантично-змінної термінології, що стосується теми нашого дослідження, розглянемо основні поняття «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «середовище», «освітнє середовище», «простір» «освітній простір». Інклюзія (від англ.include – включення) – процес підвищення ступеня участі в житті суспільства всіх громадян і, насамперед, осіб із труднощами у фізичному розвитку. Цей процес передбачає розробку та впровадження конкретних рішень, які можуть дозволити кожній людині однаково брати участь в академічному та суспільному житті. Під час включення всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для досягнення бажаного результату [11, с. 55].

1. Інклюзія – це процес, постійний пошук ефективних способів урахування проблеми різноманіття, і тому інклюзія вчить співіснуванню людей із особливими освітніми потребами зі своїми однолітками.

2. Інклюзія спрямована на виявлення та усунення комунікативних бар'єрів, а це означає, що вона передбачає збирання, узагальнення та оцінку інформації з різних джерел з метою покращення освітньої політики та практики та заохочення дітей та дорослих до навчання.

3. Інклюзія створює умови для присутності (місця навчання), участі (якості навчальної діяльності) та досягнення (результатів навчання за всіма навчальними планами та програмами (навчальними планами)) всіх учнів.

4. Інклюзія є концепцією освіти, що розвивається, і відіграє важливу роль у формуванні політики та стратегій з усунення причин і наслідків дискримінації, нерівності та ізоляції [15, с. 99].

Формування інклюзивного освітнього середовища в закладі вищої освіти є складним і багатовекторним процесом, що вимагає інтеграції педагогічних, соціальних, технічних та управлінських підходів. Одним із ключових методів є адаптація фізичного простору для потреб студентів із різними фізичними можливостями. Це включає забезпечення архітектурної доступності приміщень через установку пандусів, ліфтів, тактильних покажчиків, адаптованих меблів та навчального обладнання. Важливим аспектом є створення комфортних умов для пересування, навчання та участі у соціальному житті закладу вищої освіти [20, с. 219].

Інший важливий метод полягає в адаптації навчального процесу. Для цього розробляються індивідуальні навчальні плани, які враховують особливості кожного студента. Навчальні матеріали переводяться у доступні формати, наприклад, у вигляді аудіофайлів, шрифту Брайля або електронних документів із функцією озвучення тексту. Викладачі впроваджують диференційовані методи навчання, які дозволяють кожному студентові засвоїти матеріал у зручному для нього темпі та форматі.

Формування позитивного психологічного клімату є ще одним вагомим методом у процесі створення інклюзивного середовища. Це досягається завдяки роботі психологів, тьюторів та наставників, які допомагають студентам адаптуватися до навчального процесу, подолати бар'єри спілкування та взаємодії з одногрупниками. Університети також організовують тренінги для викладачів і студентів, спрямовані на розвиток толерантності, емпатії та розуміння принципів інклюзії [17].

Особливе місце займає впровадження сучасних технологій у навчання. Використання онлайн-платформ, інтерактивних інструментів і спеціального програмного забезпечення дозволяє забезпечити рівний доступ до знань для всіх студентів, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних особливостей. Такі технології не лише полегшують навчальний процес, але й сприяють розвитку цифрових навичок, які є важливими у сучасному світі.

Соціальна інтеграція студентів також є невід'ємним елементом формування інклюзивного середовища. Університети організовують заходи, які сприяють об'єднанню студентів із різними освітніми потребами. Це можуть бути спільні проекти, культурні події, волонтерські ініціативи, які створюють умови для співпраці, взаєморозуміння та обміну досвідом.

Управлінський аспект також відіграє значну роль. Керівництво університету забезпечує розробку нормативно-правової бази, що регулює принципи інклюзивного навчання, здійснює моніторинг якості реалізації інклюзивних підходів, залучає партнерські організації для отримання додаткових ресурсів і підтримки [19, с. 29].

Формування інклюзивного освітнього середовища вимагає комплексного підходу, орієнтованого на створення умов для навчання, розвитку та самореалізації кожного студента. Завдяки інтеграції зазначених методів можна забезпечити ефективність інклюзивного навчання, сприяючи соціальній інтеграції та розвитку толерантного суспільства.

Відтак, інклюзивне освітнє середовище є важливою складовою сучасної освіти, спрямованою на забезпечення рівності можливостей для всіх

студентів, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб. Формування такого середовища передбачає адаптацію фізичного простору, індивідуалізацію навчальних програм, використання сучасних технологій, створення сприятливого психологічного клімату та соціальну інтеграцію студентів. Успішна реалізація інклюзії залежить від цілісного підходу, що поєднує педагогічні, соціальні та управлінські зусилля. Це не лише сприяє академічним успіхам студентів, але й формує толерантне суспільство, де кожен має можливість розкрити свій потенціал [14, с. 77].

Вивчаючи особливості впровадження інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти, ми підтримуємо думку щодо переваг організації інклюзивної освіти. Завдяки створенню інклюзивного освітнього середовища в освітніх закладах можна:

1) домогтися реалізації права кожної людини з особливими потребами на освіту, її утримання та вибір установи, яка надає освітні послуги; розширити можливості професійної орієнтації та працевлаштування молоді за спеціальними освітніми програмами з вищою освітою;

2) створити безбар'єрне фізичне та психологічне середовище освітньої установи (спеціальні умови для навчання учнів з особливими освітніми потребами, що забезпечують також наявність реальних умов для їхньої соціалізації, соціальної адаптації та інтеграції);

3) забезпечити доступність ресурсів освітнього середовища (дидактичних, методичних) всім учнів; ці особи);

4) сприяють появі нових векторів професійного розвитку фахівців, які працюють із молоддю спеціальних освітніх установ (дефектологів, логопедів, педагогів-фахівців та ін.);

5) об'єднати батьківське співтовариство у вирішенні загальних завдань навчання, виховання та соціалізації учнів з особливими освітніми потребами;

6) мінімізувати дискримінацію та соціальні стереотипи; створити умови для формування моральних якостей та соціального інтелекту всіх учнів; розвивати у суспільстві навички толерантності та поваги до молодих людей з

особливими потребами [12, с. 37].

У контексті фундаментальних змін вітчизняного соціально-політичного й освітнього простору перехід психолого-педагогічної науки до нових форм ревіталізації особистості здебільшого відбувається як перманентне подолання численних проблем змістового, організаційного, функціонального та іншого характеру. Особливо актуально це в контексті ставлення до людей з обмеженими психофізичними можливостями, вадами здоров'я, які досить часто зазнають сегрегаційних і упереджених ставлень щодо власної особистості через стереотипізм, байдужість, агресивність.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Сьогодні це також ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх та створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Всі здобувачі освіти беруть участь у загальному освітньому середовищі з підтримкою для зменшення та усунення бар'єрів і перешкод, які можуть призвести до виключення. Це означає, що система закладу адаптується для включення здобувачів освіти з обмеженими можливостями, а не вони до системи. Тому одним із головних завдань будь-якого закладу освіти є відгук, швидке адекватне реагування на широкий спектр викликів і освітніх потреб в шкільному середовищі та поза його межами [1, с. 5].

Відповідно до таких викликів інклюзивним вважається заклад освіти, який: надає змогу кожному здобувачеві освіти повною мірою брати участь у освітньому процесі; створює позитивну атмосферу, здатну заохочувати здобувачів освіти до загальної причетності, взаємодії та сприяти прогресу досягнення особистих, соціальних, емоційних і навчальних цілей; реагує на індивідуальні потреби в навчанні, здатен забезпечити достатній рівень підтримки, застосовує практики і принципи навчання, орієнтовані на здобувачів освіти. Особливими є цінності такої філософії.

Передусім – це визнання різноманітності, рівності та справедливості, співробітництва, участі та спільності. Відтак, зароджується інклюзивна культура, яка формується на принципах: рівного доступу до можливостей зростання та розвитку; винагороди за будь-який талант, наполегливу працю та прагнення до самовдосконалення; залучення та запрошення до активної участі; спільної користі, яка покращує соціалізацію та вдосконалює людські якості [4, с. 633].

Таким чином можна стверджувати, що інклюзія, її принципи та цінності, докорінно впливають не лише на освітнє середовище конкретного закладу освіти, а й на розвиток освіти, процес демократизації її державної політики, який є частиною стратегії по створенню інклюзивного суспільства. Суспільства рівних можливостей та індивідуальних потреб, в якому кожен отримує користь від стійкого економічного, соціального та освітнього розвитку.

РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Загальні засади інклюзивного освітнього процесу та архітектурна доступність

Базою проведення соціально-педагогічного аналізу та експерименту став Полтавський інститут економіки і права університету «Україна», освітнє середовище та освітній процес якого аналізувався з точки зору інклюзивної спрямованості. Приємно відзначити, що за підсумками конкурсу Університету «Україна» у 2022-2023 н.р. Полтавський інститут економіки і права витборов статус наукашого інклюзивно впорядкованого освітнього середовища (Додаток А).

У Полтавському інституті економіки і права організовано необхідну підтримку та впорядковано відповідне освітнє середовище для забезпечення реалізації усіх освітніх потреб та можливостей здобувачів – ветеранів війни. У ТВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Полтавський інститут економіки і права щороку вступає понад 10 здобувачів освіти з числа осіб з інвалідністю, у т. ч. ветерани війни.

Загалом в закладі навчається 31 здобувач освіти з інвалідністю: із загальними захворюваннями – 17, із порушенням слуху – 5, з порушеннями опорно-рухової системи – 5, із захворюваннями нервової системи – 4; в тому числі здобувачів освіти, які користуються візком – 4 (1 гр.); ветеранів війни з інвалідністю - 1.

Важливо відзначити, що розпочинаючи навчання здобувачі освіти мають знижку на оплату вартості. Згідно чинного «Положення про спеціальні ціни», студенти з інвалідністю отримують знижку в оплаті за навчання у розмірі 20% щороку;

Освітній процес відбувається в приміщенні, яке облаштоване з урахуванням вимог доступності та визнано найкращим серед закладів освіти міста Полтава щодо забезпечення безбар'єрного освітнього середовища.

Приміщення обладнано пандусом, інклюзивною вбиральною, тактильними елементами доступності. Для зручності під'їзд до будівлі закладу освіти обладнано прощадку з відповідними вказівниками та знаками «Стоянка» для спецавтомобілів. Для пересування на візках, при потребі міжповерхового комунікування використовується мобільний (пересувний) пандус (Додаток Б) [16, с. 445].

Бібліотека, кабінети та аудиторії першого поверху мають дверні прорізи без порогів і перепадів висот підлоги. Здобувачі освіти з інвалідністю навчаються в інклюзивних групах, використовуючи необхідні в освітньому процесі технології та засоби. З метою створення безперешкодного освітнього простору здійснюються усі необхідні види супроводу: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація.

Питання щодо використання спеціалізованого технічного супроводу навчання та розробку адаптованих навчальних, навчально-методичних матеріалів обговорюються і затверджуються на кафедрах в рамках науково-методичних, науково-практичних семінарів.

Так, для здобувачів з порушенням слуху надаються послуги перекладача жестової мови (Марчук М.О., Каркач А.В., Московець Н.О.), використовується мультимедійний супровід, візуалізується навчальний матеріал. Для здобувачів з порушенням опорно-рухового апарату використовуються технології дистанційного навчання, зокрема, постійно оновлюється навчальний контент на Інтернет-платформі MOODLE та електронна бібліотека, забезпечується архітектурна безбар'єрність, відповідним чином облаштовуються робочі місця. Перспективним напрямком роботи є розробка аудіо- та відео лекцій, створення медіатеки з аудіо- підручниками для слабозорих і незрячих студентів.

Викладачі щороку проходять підвищення кваліфікації з інклюзивного навчання, зокрема такі програми як «Громадська організація: від нуля до міжнародного фінансування», «Адаптація під час війни», «Крок назустріч:

інтеграція та захист прав осіб з інтелектуальними та психосоціальними обмеженнями», Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики».

З метою створення безперешкодного освітнього простору в Полтавському ННК здійснюється т'юторський супровід здобувачів освіти з інвалідністю. Відповідальною з цей супровід призначена Губарь Т.В. Супровід починається з моменту звернення вступника з інвалідністю у відбіркову комісію. На цьому етапі з ним спілкуються викладачі кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти з психологічною, медичною та спеціальною освітою, які визначають рівень психологічної готовності до навчання. Після зарахування вступників цієї категорії формується відповідний пакет документів, який надається в обласні відділення Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю для відшкодування вартості їх навчання. Щорічно оновлюється база даних студентів з інвалідністю та здійснюється контроль терміну дії медичних документів [16, с. 446].

Соціалізація здобувачів освіти з інвалідністю відбувається завдяки їх залученню до: наукової роботи (участь у науково-практичних конференціях «Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики», «Молодь: освіта, наука, духовність», конкурсі студентських наукових робіт тощо); громадської роботи (залучення до лав Студентської ради, обрання старостами груп тощо); участі у конкурсах творчості («Сяйво надій» та ін.); участі у фізкультурно-спортивних заходах (співпраця з Полтавським регіональним центром з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт» Полтавської обласної ради).

Протягом навчального року кафедрою соціальної роботи та спеціальної освіти проводились заходи для викладачів і здобувачів ННК, що пов'язані з питаннями інвалідності та інклюзії. Ці заходи регулярно висвітлювались на веб-сайті інституту та коледжу, на сторінці закладу у мережі Фейсбук, а також на кафедральній сторінці у соціальних мережах. Завдяки цій просвітницькій роботі, а також участі у заходах міського та обласного рівнів,

здобувачі освіти Полтавського ННК добре обізнані щодо питань інклюзивного середовища та інвалідності, доброзичливо ставляться та допомагають одногрупникам з інвалідністю.

Починаючи з 2001 р. і дотепер здобувачі інституту та коледжу входять до складу волонтерського загону «Чуйні серця», який за результатами своєї діяльності дістав перемогу в номінації «Кращий волонтерський загін у сфері роботи з людьми з інвалідністю» на міському конкурсі «Волонтер року» (2019 р.) та був відмічений Почесною грамотою міського конкурсу «Волонтер-2020». Серед заходів, у яких брали участь наші студенти: практичний семінар «Перевезення пасажирів, супровід та допомога маломобільним пасажиром у громадському транспорті»; практичний семінар з каністерапії «Використання собак в роботі з людьми з розладами аутистичного спектру»; флешмоб із нагоди Міжнародного дня перекладача жестової мови «Мов багато не буває!» та інші.

2.2. Психологічна підтримка та соціальний супровід здобувачів освіти з інвалідністю

Упорядкування освітнього середовища передбачає психологічний супровід та індивідуальний підхід. Супровід здійснюється з моменту звернення вступника у відбіркову комісію. На цьому етапі зі вступником спілкуються викладачі кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти з психологічною, медичною та спеціальною освітою, які визначають рівень психологічної готовності до навчання, вивчають медичні документи (МСЕК, ІПР) та рекомендації медичної комісії. Питання щодо використання спеціалізованого технічного супроводу навчання та розробку адаптованих навчальних, навчально-методичних матеріалів обговорюються і затверджуються на науково-методичній раді та науково-практичних семінарах випускових кафедр.

Психологічний супровід також здійснюється у вигляді психологічних консультацій, психологічних тренінгів і семінарів, що має позитивний вплив

на забезпечення психологічного комфорту учасників освітнього процесу. Зафіксовано 24 звернення за 2023-2024 н.р. за такими найбільш затребуваними темами: проблеми з адаптацією до навчання, переживання стресу, відчуття тривоги, конфлікти з однокурсниками, переживання невпевненості в собі, відсутність мотивації до навчання, невміння розпланувати час, відсутність цілі в житті, не встигання у навчанні, занижена самооцінка тощо. З-поміж тренінгів, які проводяться в закладі окремо відзначимо психологічну бесіду «Адаптація до навчання», тренінг «Впевнена поведінка», психологічна гра «Спілкуйся вільно», психологічна гра «Мої емоції та переживання», тренінг «Допомога – найкращий шлях до єдності» [5, с. 204].

Здобувачам освіти, які мають порушення слуху надаються послуги сурдоперекладача, використовується мультимедійний супровід, візуалізується освітній матеріал. Для здобувачів з порушеннями опорно-рухового апарату використовуються технології дистанційного навчання, зокрема, постійно оновлюється навчальний контент на платформі MOODLE та електронна бібліотека, забезпечується архітектурна безбар'єрність, відповідним чином облаштовуються робочі місця. Перспективним напрямком роботи є розробка аудіо- та відео лекцій, створення медіатеки з аудіо- підручниками для слабозорих і незрячих здобувачів.

Окреме значення становить соціальна підтримка та соціалізація здобувачів освіти з інвалідністю, яка відбувається завдяки їх залученню до наукової роботи (участь тренінгах та освітніх проєктах, науково-практичних конференціях, конкурсах студентських наукових робіт тощо); громадських ініціатив (залучення до Студентської ради, обрання старостами груп тощо); мистецьких проєктів та творчості (конкурс «Сяйво надій» тощо); фізкультурно-спортивних заходах («Інваспорт»). Крім того, здобувачам освіти надаються соціальні послуги, зокрема є можливість отримати консультації фахівця щодо роботи на комп'ютері та використання

комп'ютерної техніки, створено можливості для сканування інформації, друку, копіювання тощо.

Важливе місце в розвитку інклюзивного освітнього середовища становить співпраця з органами державної влади, місцевим самоврядуванням, громадськими та молодіжними організаціями, благодійними фондами, закладами освіти міста з питань освіти людей з інвалідністю. Зокрема активно здійснюється співпраця із КУ «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради, громадськими організаціями «Інститут аналітики та адвокації», «Полтавське міське об'єднання осіб з інвалідністю «Віра», «Перекладачів жестової мови та людей з інвалідністю «Міст», «Полтавська обласна організація інвалідів «Ключ простору», благодійними організаціями «Карітас Полтава», Полтавським осередком Всеукраїнської організації осіб з порушенням зору «Генерація успішної дії», УТОГ, УТОС, міським центром соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, Полтавським казенним експериментальним протезно-ортопедичним підприємством, міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, обласним та міським центрами зайнятості та ін.

Крім того, у співпраці з Полтавською міською радою щорічно проводиться тренінг «Стандарти спілкування, супроводу та надання послуг для осіб з інвалідністю». Така традиція яскраво підсвічує той факт, що Полтавський інститут економіки і права та Полтавський фаховий коледж є однією із платформ освітньої, соціальної та інформаційної підтримки осіб з інвалідністю, у т. ч. ветеранів війни. За роки функціонування закладів навчання за різними освітніми рівнями та спеціальностями пройшло більше 1 тис. осіб з інвалідністю. Це більше, ніж в усіх інших разом взятих закладах вищої освіти м. Полтави. На базі Полтавського фахового коледжу функціонує повноцінна освітня підготовка зі спеціальності «Жестова мова», започатковано підвищення кваліфікації зі спеціальності «Інклюзивна освіта» (Додаток В).

Важливе значення в розвитку інклюзивного освітнього середовища посідає соціально-психологічний тренінг для студентів з інвалідністю «Я в світі рівних можливостей». Мета тренінгу: корекція нездорового ставлення до хвороби, зниження рівня реактивної та особистісної тривожності, підвищення рівня адаптивних здібностей, формування адекватної самооцінки у студентів з інвалідністю.

Завданнями тренінгової програми є: розвиток комунікативних навичок; формування умінь і навичок групової взаємодії; розвиток толерантного ставлення до інших; позитивна зміна психічної сфери особистості; розвиток навичок саморегуляції емоційних станів у конфліктних ситуаціях; удосконалення самосвідомості, прийняття себе, зниження рівня тривожності, формування адаптаційних здібностей; формування адекватної самооцінки. Тренінг проводився для експериментальної групи, 2 рази на тиждень, тривалість кожного заняття – 2 академічні години.

Упродовж 2023-2024 н.р. відбувалися неодноразові групові зустрічі, переважно в онлайн форматі для здобувачів з особливими освітніми потребами, на яких обговорювалися актуальні питання, які їх турбували: емоційно-вольового стану здобувачів, їх потреби, ставлення до себе та оточуючих, саморозвитку тощо. На цих зустрічах кожен мав право висловити свою думку, поділитися враженнями про свої досягнення, переживання, обмінятися досвідом долаття складних життєвих ситуацій, надати підтримку своїм одногрупникам.

Важливе місце в розвитку інклюзивного освітнього простору посідає волонтерство у сфері роботи зі здобувачами освіти. Починаючи з 2001 р. і дотепер в закладах працює волонтерський загін, який за результатами своєї діяльності дістав перемогу в номінації «Кращий волонтерський загін у сфері роботи з людьми з інвалідністю» на міському конкурсі «Волонтер року».

2.3. Фізично-спортивна підтримка та перспективи розвитку інклюзивного освітнього середовища

У Полтавському інституті економіки і права важлива увага приділяється реабілітаційно-спортивному супроводу інклюзивного навчання та виховання здобувачів освіти з інвалідністю. Вирішення цих завдань найкращим чином забезпечується завдяки співпраці з регіональним центром з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт», реабілітаційно-спортивними школами осіб з інвалідністю, що мають достатній досвід роботи у цій галузі. Комплексною системою супроводу передбачене залучення здобувачів освіти з інвалідністю до систематичних занять фізичної культурою, відвідування факультативних занять і спортивних секцій з метою розкриття потенційних можливостей, розширення сфери їхньої життєдіяльності, підвищення розумової та фізичної працездатності, корекції та компенсації відхилень у психофізичному розвитку, а також соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Впровадження реабілітаційно-спортивного супроводу навчання забезпечується завдяки успішному застосовуванню системного підходу до фізичної реабілітації та фізичного виховання здобувачів освіти з інвалідністю, що поєднує усі аспекти виховання: розумове, фізичне, моральне, трудове, естетичне в їх функціональних зв'язках, з урахуванням специфіки формування внутрішнього світу людини з інвалідністю, вікових і статевих відмінностей, інтересів, загального соматичного стану, рівня мобільності інших індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

У виховному процесі студентської молоді з інвалідністю окрема увага відводиться використанню засобів фізичної культури і спорту як потужного джерела впливу на психофізичний і соціальний розвиток особистості майбутніх фахівців, зміцнення їхнього здоров'я, підвищення опірності організму захворюванням. Серйозна увага приділяється формуванню здорового способу життя. Вирішенню цих завдань сприяло проведення низки фізкультурно-спортивних заходів до Всесвітнього дня людей з інвалідністю,

тематичних бесід, круглих столів, інтерактивних зустрічей, рекламних акцій щодо здорового способу життя та формування потреби у систематичних заняттях фізичною культурою і спортом.

Здобувачі з інвалідністю Полтавського ННК спрямовуються до занять спортом та досягають високого рівня спортивних досягнень, стаючи учасниками та переможцями Паралімпійських та Дефлімпійських ігор, учасниками студентських спартакіад, змагань місцевого, державного та міжнародного рівня, тренерами в організації «Інваспорт».

Видатні досягнення в спорті мають студенти-дефлімпійці, випускники минулих років:

Олександр Верещака – магістр спеціальності «Спеціальна освіта», майстер спорту України міжнародного класу з футболу (2013 р.). Після закінчення інституту працює спортсменом-інструктором штатної збірної команди України з футболу серед спортсменів з порушеннями слуху. Учасник трьох Дефлімпійських ігор (Тайпей, 2009 р., Болгарія, 2013 р., Туреччина, 2017 р.). Нагороджений державними нагородами, зокрема: Орденом «За мужність» III ступеню (2009 р.), Орденом «За мужність» II ступеню (2013 р.), Орденом «За мужність» I ступеню (2017 р.).

Максим Беленок – магістр спеціальності «Спеціальна освіта», майстер спорту України міжнародного класу з карате (2017 р.). Після закінчення інституту працює спортсменом-інструктором штатної збірної команди України з карате серед спортсменів з порушеннями слуху. Учасник трьох Дефлімпійських ігор (Тайпей, 2009 р., Болгарія, 2013 р., Туреччина, 2017 р.). Нагороджений державними нагородами, зокрема: Орденом «За заслуги» III ступеню (2013 р.), Орденом «За заслуги» II ступеню (2017 р.).

Олександр Махно та Володимир Махно - магістри спеціальності «Спеціальна освіта», Майстри спорту України міжнародного класу з карате. Після закінчення інституту працюють спортсменами-інструкторами штатної збірної команди України з карате серед спортсменів з порушеннями слуху.

Учасники чемпіонатів Європи, Дефлімпійських ігор (Туреччина, 2017 р.).
Нагороджені Орденами «За заслуги» III ступеню (2016, 2017 рр.).

Олександр Оленич – магістр спеціальності «Спеціальна освіта», майстер спорту України міжнародного класу з футболу, багаторазовий призер Чемпіонатів України та Європи. Нагороджений Орденом «За мужність» III ступеню.

Тетяна Хиль – студентка IV курсу спеціальності «Спеціальна освіта», Майстер спорту України з карате, призерка Чемпіонатів України та Європи. Нагороджена Орденом «Княгині Ольги» III ступеню.

Перспективи відповідної роботи Полтавський інститут економіки і права вбачає у розширенні освітніх можливостей здобувачів освіти з інвалідністю, у т.ч. ветеранів війни, зокрема у частині збільшення кількості проведених тренінгів психологічного супроводу, соціальних проєктів та просвітницької роботи.

Згідно концептуальними засадами розвитку інклюзивного освітнього простору інклюзивне навчання є можливим за умови виконання низки завдань: удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення; формування освітньо-розвивального середовища для здобувачів освіти з інвалідністю шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; впровадження інклюзивної моделі навчання; запровадження інноваційних освітніх технологій у контексті інклюзивного підходу; розробка спеціально створеного та облаштованого соціального середовища, навчальних приміщень, навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які здійснюють свою діяльність в умовах інклюзивного навчання; залучення батьків студентів з інвалідністю, роботодавців, зовнішніх стейкхолдерів до участі в навчально-реабілітаційному процесі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де всі учні незалежно від своєї освітніх потреб здатні навчатися ефективніше, підвищувати свою соціальну компетентність, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. У ТВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Полтавський інститут економіки і права та Полтавський фаховий коледж щороку вступає понад 20 здобувачів освіти з числа осіб з інвалідністю, у т.ч. учасників бойових дій, зокрема з інвалідністю внаслідок війни.

У закладі освіти організовано необхідну підтримку та впорядковано відповідне освітнє середовище для забезпечення реалізації усіх освітніх потреб та можливостей здобувачів освіти з інвалідністю. Зокрема:

- **знижка на навчання.** Здобувачі освіти з інвалідністю, згідно чинного в закладах «Положення про спеціальні ціни», отримують знижку в оплаті за навчання у розмірі 20% щороку;

- **інклюзивний (безбар'єрний) освітній простір.** Освітній процес відбувається в приміщенні, яке облаштоване з урахуванням вимог доступності та визнано найкращим серед закладів освіти міста Полтава щодо забезпечення безбар'єрного освітнього середовища. Приміщення обладнано пандусом, інклюзивною вбиральною, тактильними елементами доступності. Для зручності під'їзд до будівлі закладу освіти обладнано прощадку з відповідними вказівниками та знаками «Стоянка» для спецавтомобілів. Для пересування на візках, при потребі міжповерхового комунікування використовується мобільний (пересувний) пандус. Бібліотека, кабінети та аудиторії першого поверху мають дверні прорізи без порогів і перепадів висот підлоги. Здобувачі освіти з інвалідністю навчаються в інклюзивних групах, використовуючи необхідні в освітньому процесі технології та засоби. З метою створення безперешкодного освітнього простору здійснюються усі необхідні види супроводу: технічний, педагогічний, психологічний, медико-

реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація;

– **психологічний супровід та індивідуальний підхід.** Супровід здійснюється з моменту звернення вступника у відбіркову комісію. На цьому етапі зі вступником спілкуються викладачі кафедри соціальної роботи та спеціальної освіти з психологічною, медичною та спеціальною освітою, які визначають рівень психологічної готовності до навчання, вивчають медичні документи (МСЕК, ІПР) та рекомендації медичної комісії. Питання щодо використання спеціалізованого технічного супроводу навчання та розробку адаптованих навчальних, навчально-методичних матеріалів обговорюються і затверджуються на науково-методичній раді та науково-практичних семінарах випускових кафедр.

Психологічний супровід також здійснюється у вигляді психологічних консультацій, психологічних тренінгів і семінарів, що має позитивний вплив на забезпечення психологічного комфорту учасників освітнього процесу.

Так, приміром, здобувачам освіти, які мають порушення слуху надаються послуги сурдоперекладача, використовується мультимедійний супровід, візуалізується освітній матеріал. Для здобувачів з порушеннями опорно-рухового апарату використовуються технології дистанційного навчання, зокрема, постійно оновлюється навчальний контент на платформі MOODLE та електронна бібліотека, забезпечується архітектурна безбар'єрність, відповідним чином облаштовуються робочі місця. Перспективним напрямком роботи є розробка аудіо- та відео лекцій, створення медіатеки з аудіо- підручниками для слабозорих і незрячих здобувачів [16, с. 445].

– **соціальна підтримка та соціалізація здобувачів освіти з інвалідністю війни** відбувається завдяки їх залученню до наукової роботи (участь тренінгах та освітніх проєктах, науково-практичних конференціях, конкурсах студентських наукових робіт тощо); громадських ініціатив (залучення до Студентської ради, обрання старостами груп тощо);

мистецьких проєктів та творчості (конкурс «Сяйво надій» тощо); фізкультурно-спортивних заходах («Інваспорт»). Крім того, здобувачам освіти надаються соціальні послуги, зокрема є можливість отримати консультації фахівця щодо роботи на комп'ютері та використання комп'ютерної техніки, створено можливості для сканування інформації, друку, копіювання тощо;

– **співпраця з органами державної влади, місцевим самоврядуванням, громадськими та молодіжними організаціями, благодійними фондами, закладами освіти міста** з питань освіти ветеранів війни включає співпрацю із КУ «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради, громадськими організаціями «Інститут аналітики та адвокації», «Полтавське міське об'єднання осіб з інвалідністю «Віра», «Перекладачів жестової мови та людей з інвалідністю «Міст», «Полтавська обласна організація інвалідів «Ключ простору», благодійними організаціями «Карітас Полтава», Полтавським осередком Всеукраїнської організації осіб з порушенням зору «Генерація успішної дії», УТОГ, УТОС, міським центром соціальної реабілітації дітей з інвалідністю, Полтавським казенним експериментальним протезно-ортопедичним підприємством, міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, обласним та міським центрами зайнятості та ін. [16, с. 445].

Крім того, у співпраці з Полтавською міською радою щорічно проводиться тренінг «Стандарти спілкування, супроводу та надання послуг для осіб з інвалідністю». Така традиція яскраво підсвічує той факт, що Полтавський інститут економіки і права та Полтавський фаховий коледж є однією із платформ освітньої, соціальної та інформаційної підтримки осіб з інвалідністю, у т. ч. ветеранів війни. За роки функціонування закладів навчання за різними освітніми рівнями та спеціальностями пройшло більше 1 тис. осіб з інвалідністю. Це більше, ніж в усіх інших разом взятих закладах вищої освіти м. Полтави. На базі Полтавського фахового коледжу

функціонує повноцінна освітня підготовка зі спеціальності «Жестова мова», започатковано підвищення кваліфікації зі спеціальності «Інклюзивна освіта»;

– **волонтерство у сфері роботи зі здобувачами освіти.** Починаючи з 2001 р. і дотепер в закладах працює волонтерський загін, який за результатами своєї діяльності дістав перемогу в номінації «Кращий волонтерський загін у сфері роботи з людьми з інвалідністю» на міському конкурсі «Волонтер року» (2019 р.) [16, с. 446].

Студенти з особливими освітніми потребами навчаються в інтегрованих групах разом із здоровими студентами. Протягом усього періоду навчання здійснюється їх супровід за такими напрямками: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація.

Питання щодо використання спеціальних технологій навчання та розробку адаптованих навчальних, навчально-методичних матеріалів обговорюються і затверджуються на кафедрах в рамках науково-методичних, науково-практичних семінарів. Так, наприклад,

для студентів з порушенням слуху:

- надаються послуги перекладача жестової мови,
- використовується мультимедійний супровід,
- візуалізуються навчальні матеріали,

для студентів з порушенням ОРА, ДЦП:

- використовуються технології дистанційного навчання, зокрема, оновлюється навчальний контент на інтернет-платформі MOODLE методичними розробками для самостійної роботи студентів, наявна електронна бібліотека,
- забезпечується архітектурна безбарєрність, облаштовуються робочі місця

для слабозорих студентів :

- розробляються аудіо- та відео лекцій, створюється медіатека з аудіо підручниками,

- надається можливість використання індивідуальних технічних засобів
- диктофони, ноутбуки з клавіатурою з шрифтом Брайля тощо.

Педагогічний супровід також включає роботу з розробки опорних конспектів, глосаріїв, їх тиражування, надання консультацій. В інституті для III курсу усіх спеціальностей викладається дисципліна «Інвалідність і суспільство».

Соціалізація студентів з інвалідністю відбувається завдяки їх залученню до :

- наукової роботи (участь у науково-практичній конференції «Молодь: освіта, наука, духовність», конкурси студентських наукових робіт тощо),
- громадської роботи (залучення до студентської ради, обрання старостами груп тощо),
- до участі у конкурсах творчості («Сяйво надій» та ін.),
- фізкультурно-спортивних заходах.

Фізкультурно-спортивний супровід заохочує до активних занять фізичною культурою, участі у змаганнях різного рівня, дефлімпійському, параолімпійському русі та здійснюється кафедрою фізичної реабілітації і фізичного виховання у співпраці з регіональним центром фізичної культури і спорту «Інваспорт». Отже, студенти мають досягнення у таких видах спорту, як карате, футбол, бочка, штовхання ядра, настільний теніс, шахи.

Керівництво навчального закладу доклало зусиль для забезпечення безперешкодного середовища нового корпусу навчального закладу, влаштувавши зовнішній пандус та спеціально обладнаний санвузол і розташували усі необхідні приміщення (бібліотеку, буфет, студентський стіл, кафедри, аудиторії) на 1-ому поверсі, що значно полегшило доступ до освітніх послуг маломобільним студентам. З метою полегшення орієнтування та безпечного пересування в просторі в інтер'єрі будівлі розміщено засоби візуальних комунікацій.

Протягом останніх двох років здійснювались спроби отримати спонсорську допомогу на придбання навчального та реабілітаційного обладнання, якого не вистачає в інституті. Було сформоване і надане у Державний фонд соціального захисту людей з інвалідністю замовлення на необхідне матеріально-технічне забезпечення, яке дозволить здійснювати медико-реабілітаційний супровід навчання студентів з інвалідністю.

Перспективи відповідної роботи Полтавський інститут економіки і права вбачають у розширенні освітніх можливостей здобувачів освіти з інвалідністю та ветеранів війни, зокрема у частині збільшення кількості проведених тренінгів психологічного супроводу, соціальних проєктів та просвітницької роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арц О. В. Поняття симптомокомплексу гандикапу у психології інвалідності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2021. № 1. С. 1-6.
2. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини і її діагностика. Дніпро: Вид-во ДНУ, 2016. 336 с.
3. Ашиток Н. Інвалідність як соціально-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2012. № 9 (92). С. 27-30.
4. Базиленко А. К. До питання інтеграції осіб з функціональними обмеженнями здоров'я. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2010. №16. С. 631-635.
5. Басенко Р., Аванесян Г. Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям трансформації сучасного освітнього простору. *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 29–30 листопада 2023 р.)*. У II част. Ч. І. К.: Університет «Україна», 2023. С. 203-206. URL: https://uu.edu.ua/upload/Conference/inclusivne_osvitne_seredovische/2023/inclusion_23_1.pdf
6. Басенко Р. Педагогіка цілісного світорозуміння та розвиток цілісної освіти: інклюзивні аспекти. *Інклюзивне освітнє середовище : проблеми, перспективи та кращі практики : тези доповідей XX Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 18-19 листопада 2020 р. : у 2 ч.* Київ : Університет «Україна», 2020. Ч. 1. С. 237–246.
7. Басенко Р. Цивілізаційне значення гуманістичних ідей цілісної освіти у розвитку української національної ідентичності у ранній Новий час. *Витоки педагогічної майстерності. Педагогічні науки : наук. журн.* Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 30 С. 36–43. URL: <http://sources.pnpu.edu.ua/article/view/270640>

8. Басенко Р. Цілісна освіта в умовах VUCA-світу: освітософський аспект. *Молодь: освіта, наука, духовність: тези доповідей XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених* (м. Київ, 24 червня 2022 р.). К.: Університет «Україна», 2022. С. 195–196.

9. Бех І. Д. Теоретичні засади навчання і розвитку аномальних дітей. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 4. С. 147-155.

10. Богданов С. Соціальний захист інвалідів: український та польський досвід : навч. посіб. Київ : Вища освіта, 2002. 254 с.

11. Давиденко Г.В. Інклюзивне навчання осіб з інвалідністю у системі вищої освіти України : колект. монографія / Г. В. Давиденко, О. І. Дмитрієва, Д. І. Говор, Т. В. Євась, О. А. Жукова; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна", Вінниц. соц.-екон. ін-т. - Вінниця : Нілан, 2015. 138 с.

12. Дікова-Фаворська О. М. Актуальні проблеми соціальної інтеграції осіб з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : тези доп. Київ, 2007. С. 34-38.

13. Іпатов А. В. Поняття інвалідності в аспекті сучасного міжнародного права. *Укр. вісн. мед.-соц. експертизи*. 2015. № 3 (17). С. 15-21. 17.

14. Казміренко В. П. Програма дослідження психо-соціальних чинників адаптації молодшої людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота* : наук.-практ. та освітньо-метод. журнал. 06/2004. № 6. С. 76-78.

15. Мазай Л. Ю. Соціально-психологічні стереотипи у ставленні до людей з інвалідністю *Молодий вчений*. 2017. № 3, ч. 2. С. 271-274.

16. Мякушко Н., Шаравара Р., Басенко Р. Розвиток інклюзивного освітнього простору (на прикладі Полтавського інституту економіки і права та Полтавського фахового коледжу Університету «Україна»). *Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: тези доповідей XXIII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 29–30 листопада 2023 р.). У II част. Ч. I. К.: Університет «Україна», 2023. С. 444-

448.

URL:

https://uu.edu.ua/upload/Conference/inclusivne_osvitne_seredovische/2023/inclusion_23_1.pdf

17. Ткаченко О. І. Громадянське суспільство, соціальна політика, проблеми інвалідності. *Державне будівництво*. 2012. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_55_40

18. Томчук М. І. Психологічна адаптація до навчання студентів із особливими потребами. Вінниця : Глобус-Прес, 2005. 226 с.

19. Швед М. Основи інклюзивної освіти : підручник. Львів : Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2015. 358 с.

20. Ferguston D. L. Figuring out what to do with grouping how teachers make inclusion work for students with disabilities. *Jeanchuld. Journal of the Association for Persons with Sewere Handicaps*. № 17. 1992. P. 218-226.

21. Stavitsky O. A. Psychological model handicapnost. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences : Scientific journal*. № 1, 2014 (January-February) Volume 1. P. 301-310.

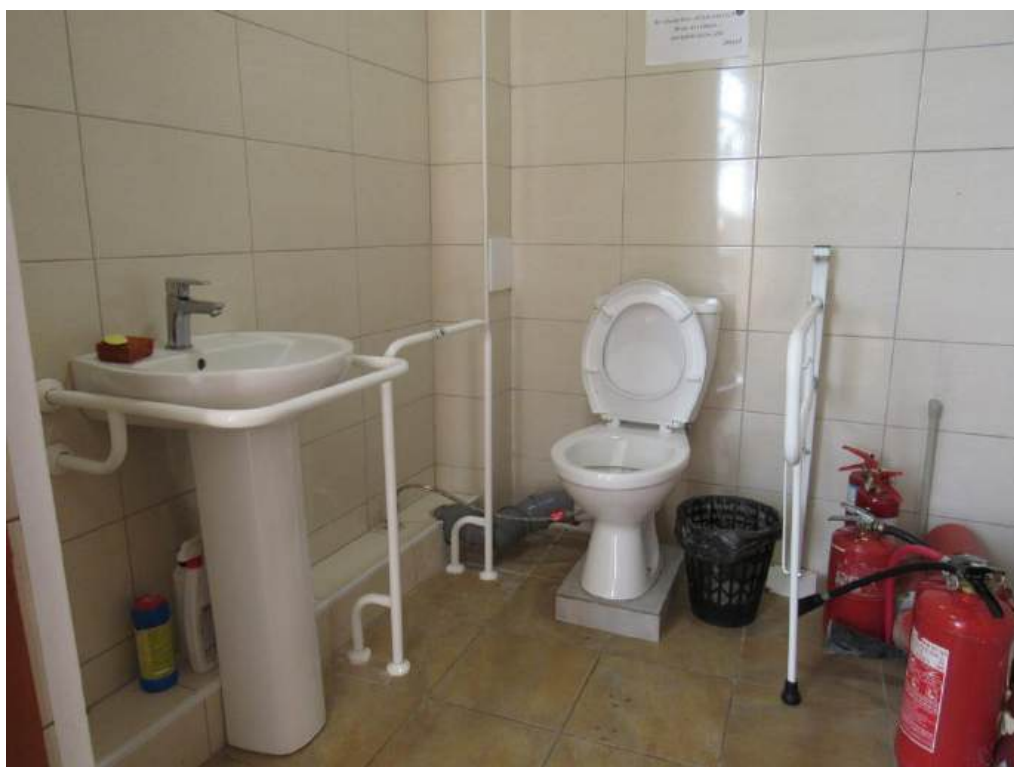
ДОДАТКИ

Додаток А

Нагорода Полтавському інституту економіки і права – переможцю конкурсу «Навчально-виховний підрозділ із найкраще організованим інклюзивним освітнім середовищем за результатами 2022-2023 н.р.

*Архітектурна та інфраструктурна доступність у
Полтавському інституті економіки і права*

*Архітектурна та інфраструктурна доступність у
Полтавському інституті економіки і права*

*Архітектурна та інфраструктурна доступність у
Полтавському інституті економіки і права*

Тренінги «Стандарти спілкування, супроводу та надання послуг для осіб з інвалідністю», організований спільно із КО «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради (2019-2024 роки)

Тренінги «Стандарти спілкування, супроводу та надання послуг для осіб з інвалідністю», організований спільно із КО «Інститут розвитку міста» Полтавської міської ради (2019-2024 роки)

Детальніше про тренінги за лінками:

<https://pl.uu.edu.ua/%d1%83->

[%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-9/](https://pl.uu.edu.ua/%d1%83-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-9/)

<https://pl.uu.edu.ua/%d1%83->

[%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-5/](https://pl.uu.edu.ua/%d1%83-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-5/)

<https://pl.uu.edu.ua/%d1%83->

[%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-4/](https://pl.uu.edu.ua/%d1%83-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%82%d0%b0%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%be%d0%bc%d1%83-%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d1%96-%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b8-%d1%96-4/)

<https://pl.uu.edu.ua/%d0%b7%d0%b0%d0%b2%d0%b5%d1%80%d1%88%d0%b8%d0%b2->

[%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d1%83-%d0%b4%d0%b2%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d0%b8%d0%b9-%d1%82%d1%80%d0%b5%d1%82%d1%96%d0%bd%d0%b3-%d1%81/](https://pl.uu.edu.ua/%d0%b7%d0%b0%d0%b2%d0%b5%d1%80%d1%88%d0%b8%d0%b2-%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d1%83-%d0%b4%d0%b2%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d0%b8%d0%b9-%d1%82%d1%80%d0%b5%d1%82%d1%96%d0%bd%d0%b3-%d1%81/)

<https://pl.uu.edu.ua/%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%bf%d0%be%d1%87%d0%b0%d0%b2->

[%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%bf%d0%be%d1%87%d0%b0%d0%b2-%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d1%83-%d1%82%d1%80%d0%b5%d1%82%d1%96%d0%bd%d0%b3-%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%bd%d0%b4%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%b8-%d1%81/](https://pl.uu.edu.ua/%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%bf%d0%be%d1%87%d0%b0%d0%b2-%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d1%83-%d1%82%d1%80%d0%b5%d1%82%d1%96%d0%bd%d0%b3-%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%bd%d0%b4%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%b8-%d1%81/)

<https://pl.uu.edu.ua/5982-2/>

<https://pl.uu.edu.ua/5973-2/>